

De oprichting en leiding van de Christelijke Volkspartij — Parti Social Chrétien 1945-1949

door August E. DE SCHRYVER,

Minister van Staat.

★

Vanaf de XIX^{de} eeuw tot aan W.O. I had de politieke partij, welke de katholieken van dit land groepeerde, zich gemanifesteerd onder de benaming *Katholieke partij*. Na W.O. I kwam de *Katholieke Unie* tot stand die in 1936 werd omgevormd tot het *Blok der Katholieken van België* met twee organisaties op de sociale standen gesteund: de *Katholieke Vlaamse Volkspartij* (KVV) en de *Parti Catholique Social* (PCS). Een grondige ommekeer greep plaats na W.O. II. De oprichting van de *Christelijke Volkspartij - Parti Social Chrétien* (CVP-PSC) in augustus 1945 betekende in meer dan één opzicht een cesuur met het Katholiek Blok. De nieuwe partij was immers een eenheids- en programmapartij op a-confessionele basis met individueel lidmaatschap en een nationale leiding. Deze belangrijke wijzigingen in de partijdoctrine en in de partijorganisatie hadden uiteraard implicaties voor de functie van de partijvoorzitter. In plaats van de beslechter van geschillen tussen de standsorganisaties in de voor-oorlogse katholieke partij, was de voorzitter van de CVP-PSC in de eerste plaats een leider en een animator: de verantwoordelijke voor de goede werking van de partij en de vertolker van van de partijidealen.

I. De oprichting van de CVP-PSC.

Het klimaat waarin de CVP-PSC ontstond, is enkel te begrijpen door de evolutie in en de werking van de katholieke partij tijdens het interbellum. De ervaring met eerst de Katholieke Unie en later het Blok der Katholieken was zo negatief dat een voortzetting van een op de standsorganisaties gefundeerde partij na W.O. II niet langer meer aanvaardbaar was. Door

de bezetting en de gevolgen van W.O. II op politiek, economisch en sociaal vlak kwamen de hervormingstendenzen, die reeds zichtbaar en werkzaam waren tijdens het interbellum, in een stroomversnelling terecht. Een algemene consensus was gegroeid om aan de naoorlogse katholieke partij nieuwe structuren te geven, evenals de partijkaders en de parlementaire vertegenwoordiging grondig te vernieuwen.

1. *De katholieke partij tijdens het interbellum.*

De politieke organisatie van de katholieke rechterzijde vóór W.O. I was in handen van het *Verbond der Katholieke Verenigingen en Kringen* dat ten tijde van het censitair kiesstelsel instond voor de groepering van de katholieke kiezers. Met de invoering van het meervoudig algemeen stemrecht in 1893 en de daarmee gepaard gaande politieke democratisering verloor het Verbond spoedig zijn representativiteit. Reeds vóór, maar vooral tijdens W.O. I vond de idee van standenvertegenwoordiging ingang: in tegenstelling met het monopolie van het conservatief Verbond diende iedere stand het recht te hebben op een zelfstandige organisatie en een eigen vertegenwoordiging bij de verkiezingen.

In augustus 1921 werd de Katholieke Unie opgericht die de standenvertegenwoordiging invoerde. De unie was een federatie van het *Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW)*, de *Boerenbond (BB)*, de *katholieke middenstandsorganisatie* en het voornoemde Verbond. Van een centrale organisatie was in de Unie nauwelijks sprake. De Algemene Raad van de unie was samengesteld uit 6 afgevaardigden van iedere stand terwijl het voorzitterschap om beurt voor de duur van 1 jaar toekwam aan één van de standen. De raad kon geen beslissingen nemen, alleen voorstellen doen die aan de goedkeuring van de standen onderworpen moesten worden. Tot de partij konden geen individuele leden toetreden, alleen organisaties.

De werking van de Katholieke Unie werd van meetaf aan sterk bepaald door deze structuur. In plaats van de eenheid tussen de verschillende katholieke groepen te verstevigen, was de organisatiestructuur de oorzaak van talrijke conflicten. De standen bestreden elkaar over zowat alle belangrijke politieke problemen. Zij hadden ieder immers hun eigen programma en hun eigen vertegenwoordigers. In het parlement had men vaak de indruk dat niet één katholieke partij maar vier verschillende katholieke partijen vertegenwoordigd waren die bovendien nog doorsneden werden door de tegenstellingen tussen Vlamingen en Franstaligen. Dit was uiteraard een belangrijke oorzaak van verstarring. Bovendien kon de partijleiding, zo men daar al van kon spreken, moeilijk tussenkomen wanneer er moeilijkheden in de schoot van één van de standsorganisaties ontstonden. De verschillende standsorganisaties dongen bij verkiezingen naar de gunst van een bepaald sociaal milieu en wensten zoveel mogelijk

hun kandidaten op de kieslijsten geplaatst te krijgen, met als gevolg talrijke conflicten en scheurlijsten. De aanwijzing door een standsorganisatie plaatste de politieke mandataris in een afhankelijkheidspositie t.o.v. zijn « opdrachtgevers ». Deze laatsten bleven veelal op de achtergrond, meden elke verantwoordelijkheid en hadden weinig contacten met verantwoordelijken en mandatarissen van de andere standen.

Het gebrek aan eenheid binnen de Katholieke Unie en de ontevredenheid hierover, vooral bij de jongeren, leidden tot een eerste reorganisatie in 1932-1933. De basis van de unie werd voortaan niet alleen gevormd door de standsorganisaties, maar tevens door de arrondissementele katholieke federaties. Daarnaast werden ook vooraanstaande personaliteiten en vertegenwoordigers van katholieke organisaties in de Algemene Raad opgenomen. Daarenboven werden de bestuursorganen van de partij versterkt en werd een aanvang gemaakt met de opstelling van een programma, geïnspireerd door de pauselijke encyclieken. Met deze hervorming poogde men de autonomie van de standen en de arrondissementele organisatie te verzoenen met een noodzakelijke eenheid en coördinatie.

De verkiezingen van 24 mei 1936 waren de rechtstreekse aanleiding tot een nieuwe en meer fundamentele reorganisatie van de katholieke partij. De partij verloor bij deze verkiezingen niet minder dan 16 zetels in de Kamer van Volksvertegenwoordigers terwijl Rex, de Vlaamse Nationalisten en de communisten aanzienlijke winst boekten. Geconfronteerd met deze zware nederlaag startte een commissie onder het voorzitterschap van H. Pierlot een studie over de hervorming van de Katholieke Unie. De bijzonder precaire politieke, economische en sociale situatie bemoeilijkten in aanzienlijke mate de besprekingen in de commissie die in hoofdzaak om drie knelpunten handelden : de vraag of de partij nog langer op een zuivere standenvetegenwoordiging gefundeerd moest zijn, de samenwerking en de relaties tussen de twee taalgemeenschappen, en de confessionele grondslag van de partij. Alhoewel in de schoot van deze commissie geen eensgezindheid was bereikt over de krachtlijnen van een hervorming, werd in 1936 de Unie omgevormd tot het Blok der Katholieken van België, bestaande uit twee, naast elkaar geplaatste, partijformaties : de Katholieke Vlaamse Volkspartij (KVV) en de Parti Catholique Social (PCS). De leiding van het Blok was in handen van een Directorium, paritair samengesteld uit Vlamingen en Franstaligen, dat als opdracht had partijcongressen te organiseren en de beslissingen ervan uit te voeren. Bovendien oefende het de supervisie uit over de arrondissementele partijafdelingen en werd het Directorium belast met de beslechting van geschillen binnen de partij. De Vlaamse leden van het Directorium vormden

het Directorium van de KVV, de Franstaligen dat van de PCS (1). Het algemeen voorzitterschap van het Blok werd waargenomen door een voorzitter benoemd voor de duur van 2 jaar, door het congres gekozen, alternatief in de schoot van de KVV en de PCS. Hij werd op algemene vergaderingen bijgestaan door de voorzitter van de zusterpartij. Het Congres van het Blok bepaalde de algemene politieke lijn, stelde het programma op, wijzigde de statuten en benoemde een gedeelte van de leden van het Directorium. Deze structurele reorganisatie was vooral ingegeven door de bekommernis om de partij sterkere leidinggevende organen te verlenen. Kenschetsend voor deze evolutie was tevens de in 1937 doorgevoerde wijziging in het lidmaatschap en het daarmee samenhangend statuut van de sociale organisaties. Van de Katholieke Unie werd men lid door een aansluiting bij één van de standsorganisaties. De statutenwijziging in 1937 bepaalde dat de hoedanigheid van lid verworven werd door inschrijving in een plaatselijke afdeling van de partij. Dit impliceerde evenwel niet dat het Blok zich volledig losmaakte van de grote sociale organisaties. Zo handhaafde de KVV de mogelijkheid voor organisaties om bij de partij aan te sluiten en waren de standen zowel in de KVV als in de PCS rechtstreeks vertegenwoordigd in de leidinggevende organen. De organisaties die door de KVV officieel werden erkend, waren : het ACW, de Boerenbond, het Christen Middenstandsverbond en het Verbond van Burgersverenigingen ; de PCS erkende de Ligue nationale des Travailleurs chrétiens, de Alliance agricole belge, de Fédération des Classes moyennes en de Fédération des Associations et des Cercles catholiques.

Het Blok der Katholieken kende een moeilijke start, vooral tengevolge van de groeiende politieke verwarring aan het eind van de jaren dertig en slaagde er niet in te beantwoorden aan de hoop die promotoren in haar gesteld hadden. Op een congres, gepland op 11 en 12 november 1939, zou men trachten een nieuwe stimulans te vinden. Oorlogsomstandigheden verhinderden evenwel dit congres. Tijdens de oorlog zochten vele vooraanstaanden van het Blok naar een nieuwe formule om de katholieken van dit land te organiseren. Maar zij waren zeker niet de enigen.

(1) Op het congres van het Blok (16-17 oktober 1937) werden de leden van het Directorium verkozen. Voor de KVV werden verkozen : A. Verbleest (voorzitter), E. De Bruyne, A. De Vleeschauer, J. Gruyters, L. Nobels, P.W. Segers, A. Van Coille en J. Wille. Voor de PCS : G. Hoyois (voorzitter), E. Dewinde, Ch. Tschoffen, A. Delfosse en J. Bodart. Door de sociale organisaties werden aangeduid : E. Adam, Ch.A. d'Aspremont-Lynden, M. Servais en O. Behogne. G. Hoyois werd tot voorzitter van het Blok verkozen.

2. De voorbereiding tot de oprichting van de CVP-PSC.

Tijdens de bezetting werd in besloten vergaderingen over de naoorlogse politieke evolutie van gedachten gewisseld en allerlei formules uitgetekend voor de hergroepering van de katholieke krachten. Formules die op zeer verschillende grondslagen en systemen berustten. T. Lefèvre heeft zeer goed de verschillende groepen die bij de oprichting van de CVP-PSC betrokken waren geschetst (2). In de eerste plaats was er een groep Vlaamse jongeren die sterk beïnvloed waren door prof. Dondeyne en het maandblad *Universitas*. Voor de oorlog hadden de meesten onder hen in de jongerenbeweging *Het Jonge Volkse Front* gestaan. Tijdens de oorlog waren zij, samen met Brusselaars en Walen gegroepeerd rond Tony Herbert. Na de bevrijding propageerden ze hun ideeën in *Het Westen*. Een tweede belangrijke groep waren de jongeren, vooral Brusselaars, die aangetrokken waren door de ideeën van kan. J. Leclercq en zijn tijdschrift *La Cité Chrétienne*, en nadien elkaar vonden in het tijdschrift *La Relève*. In de derde plaats waren er de politieke mandatarissen van de Katholieke Unie, meer bepaald een stel bevoegde en ervaren leiders uit de Vereniging van katholieke kringen. Een vierde belangrijke groep vormden vooraanstaande vertegenwoordigers van de standsorganisaties, in het bijzonder dan van de christelijke arbeidersbeweging, die een grote partij voor ogen hadden waarin alle belangrijke economische, sociale, culturele en caritatieve katholieke organisaties in één politiek tehuis zouden ondergebracht worden. Tenslotte was er de groep Londenaren, die vier jaar lang van de binnenlandse problematiek waren afgesneden en vooral internationaal georiënteerd was. Deze qua samenstelling heterogene groepen waren het over een zaak volledig eens: een voortzetting van de Katholieke standenfederatie van voor de oorlog met haar lakse organisatie en gebrekkige eenheid kon niet meer aanvaard noch geduld worden. Een sterk gestructureerde partij diende tot stand gebracht te worden op grond van een gemeenschappelijk programma waarin Vlamingen en Walen enerzijds en arbeiders, boeren en middenstanders anderzijds verenigd zouden worden in unitaire bestuursorganen op nationaal en arrondissementeel vlak.

Na de bevrijding van het grootste gedeelte van het land in september 1944 werd in een zaal aan de Dwarsstraat te St. Joost-ten-Node een samenkomst belegd door de overblijvende leden van het Directorium van het Blok der Katholieken. Het Directorium hervatte zodoende zijn activiteit, al werd in het openbaar met gereserveerdheid opgetreden omdat

(2) T. LEFEVRE, «De rol van A.E. De Schryver in de Belgische politiek na Wereldoorlog II» in *Veertig jaar Belgische politiek. Liber Amicorum A.E. De Schryver*, Antwerpen, 1968, blz. 212-213.

de oorlog in Europa nog voortduurde. De samenkomst waarvan sprake werd deze van het blije weerzien, in een terug vrij geworden land. Een aantal parlementsleden en ministers die tot het Blok voor de oorlog behoorden waren er aanwezig. Ze waren allen overtuigd dat aan de grondslagen van een globale politieke vernieuwing zonder dralen diende gewerkt.

Nog tijdens de winter van 1944 ontwierp bovenvermelde groep een tekst met als titel « Elementen van een programma voor nationale vernieuwing » dat de hoofdlijnen bevatte van een basisprogramma waarop een nieuwe of grondig hervormde partijformatie kon tot stand worden gebracht. De tekst bevatte vijf hoofdstukken : de zedelijke hernieuwing, het herstel van de politieke instellingen (o.m. versterking van de uitvoerende macht, betere nationale vertegenwoordiging, enz.), sociale vooruitgang door samenwerking der klassen, economische aanpassing en een besluit. Dit besluit was erg belangrijk. Het gaf immers de richting aan waarin verder zou worden gewerkt en verdient daarom ook hier te worden geciteerd : « Deze elementen van een programma voor nationale hernieuwing zijn het werk van het vroeger Directorium van het Blok der Katholieken en van representatieve personaliteiten uit verscheidene sociale milieus, zowel Walen als Vlamingen. Het huidig ontwerp vormt nog een onvoldedige basis... Zoals het nu geschetst is, vertegenwoordigt het een geest en wijst het een strekking aan. Het verwezenlijken van dergelijk programma vergt een zin voor nationale solidariteit en een toewijding aan het algemeen welzijn.

Deze strekkingen zullen eerlang, door hun definitieve vorm, aanleiding geven tot een beweging voor nationale eendracht met christelijke inspiratie, stevig georganiseerd in een unitaire partij, op grond van individuele aansluiting » (3). Voor het opstellen van dit document had het Directorium contacten gehad met politici van de arrondissementen om de houding, de opinies en de verzuchtingen van de nog voorhanden zijnde kaderleden te peilen.

Begin 1945 kwam een andere tekst klaar : « Wezenlijke kenmerken van een unitaire partij » die door het Directorium van het Katholiek Blok als richtlijn voor de verdere hervorming werd gegeven. Er werd bepaald dat « de partij slechts individuele toetredingen aanvaardt. Zij erkent formeel geen enkele speciale groep, geen enkele sociale noch culturele organisatie. De kandidaturen groeien uit de partij als geheel, zoals die gevormd is in elke kiesomschrijving. Geen enkele groepering mag vorm nemen in de schoot der partij om een deel der kandidaturen van de gemeenschappelijke lijst op te eisen. Het staat echter de leden der partij

(3) *Elementen van een programma voor nationale hernieuwing*, Brussel, 7 december 1944.

vrij toe te treden tot studiekringen, of tot groepen die zich beijveren tot sociale en politieke documentatie, op voorwaarde dat deze groepen in 't openbaar geen stelling nemen op het gebied der actieve politiek en dat zij zich beperken tot het uitbrengen van besluiten of tot het formuleren van wensen aangaande de stof die hen in 't bijzonder aanbelangt. Het behoort aan de hoge instanties der partij te oordelen of het toetreden van haar leden tot een bepaalde groep verenigbaar is met de aansluiting bij de partij. De organisatie der politieke propaganda behoort uitsluitend aan de partij. Deze draagt de zorg voor de organen en actiemiddelen aan te passen aan de onderscheiden sociale milieus waaraan die propaganda is gericht » (4). Het hoeft weinig betoog dat met deze richtlijn het lot van de vooroorlogse katholieke standenfederatie definitief bezegeld was. In een tweede punt behandelde de richtlijn de verhouding tussen Vlamingen en Franstaligen. « De partij heeft een unitair karakter onder voorbehoud dat zij twee parallelle takken heeft, een Nederlandssprekende en een Franssprekende, naar het statuut dat vroeger aanvaard werd door het Blok der Katholieken van België. Aan het hoofd van het geheel der partij staat een algemeen voorzitter, bijgestaan door een ondervoorzitter voor elk der beide takken » (5). De structuur van de nieuwe, nog op te richten partij was hiermee in grote lijnen uitgetekend.

Het Directorium van het Blok besliste kort daarop (5 februari 1945) voorlopig niet actief meer op te treden en stelde een commissie aan die de opdracht had over te gaan tot de organisatie van de nieuwe politieke formatie. Deze commissie was samengesteld uit de twee voorzitters van het Directorium, A. Verbist en G. Hoyois, Ch. du Bus de Warnaffe en E. de Bruyne. De commissieleden stelden op hun beurt een breder organisatiecomité samen, opgesplitst in een nederlandstalige en franstalige groep. Het Vlaams organisatiecomité bestond uit J. Deschuyffeleer, A. De Taeye, J. Gruyters, J. Mertens de Wilmars, L. Moyersoën, G. Mullie, P.W. Segers, M. Vandekerckhove, F. Van der Straten-Waillet, G. Van den Daele en A. Verbist. Van de franstalige groep maakten deel uit : Ch. De Visscher, J. Dabin, P. Struye, J. Nihoul, O. Grégoire, A. Roberti, J. Duvieusart, J. Renkin, J. Michiels en A. Ranwez. Na hun terugkeer uit Duitsland kwamen daar nog O. Behogne en E. de la Vallée Poussin bij. Als secretaris van het comité fungeerde R. Vandekerckhove. Het organisatiecomité had geen voorzitter maar kort na zijn oprichting werd ik o.a. door Fr. Van Cauwelaert en R. Vandekerckhove aangezocht om deze functie op mij te nemen. Omwille van familiale redenen ben ik niet onmiddellijk op het voorstel ingegaan. Wanneer de regering mij aanduidde

(4) *Wezenlijke kenmerken van een unitaire partij*, 5 februari 1945.

(5) *Ibid.*

als lid van de Belgische delegatie, die van april tot juli 1945 in San Francisco verbleef voor de voorbereiding van het handvest van de Verenigde Naties, was ik overigens in de onmogelijkheid om het voorzitterschap van het organisatiecomité waar te nemen.

De voornaamste taak en zorg van het organisatiecomité bestond erin de effectieve samenwerking te bekomen van de talrijke kernen en groepen — « keurbenden » werden zij door de journalisten genoemd — die in het ganse land, vaak tegen behoudsgezinden in, een totale vernieuwing, in politicus, voorstonden. Het was de opdracht van het comité alle vernieuwers te verenigen op één gemeenschappelijk politiek-sociaal platform, de partijstructuren uit te denken en toepasselijk te maken. Hiertoe werd een doortastende actie in alle arrondissementen gevoerd.

Het organisatiecomité heeft zich op de eerste plaats beziggehouden met het opstellen en het uitgeven van een manifest en een ontwerp van programma van de nieuwe partij. Voor de publikatie van deze teksten was al een andere belangrijke zaak gebeurd, nl. de keuze van de naam van de nieuwe partij: Christelijke Volkspartij - Parti Social Chrétien. Hoe men tot deze benaming is gekomen, heeft R. Vandekerckhove, de secretaris van het Vlaams organisatiecomité, treffend beschreven: « Vermits het om een programmapartij ging en niet om een samenvoeging van christelijke organisaties verkoos men elke katholieke verwijzing te vermijden. De confessionele binding werd inderdaad afgeschaft, maar de zorg bleef bestaan om de inspiratie te bewaren van het christendom dat de grondvesten van de Westerse beschaving had gelegd en dat in de tijdsnood van de oorlog, zoveel prachtige voorbeelden van toewijding en offervaardigheid had gegeven en in het bijzonder tegenover de communistische drijfverijen, de enige waardevolle en democratische maatschappelijke leer kon verschaffen, waarin vooral de waarde van de menselijke persoon op het voorplan werd gebracht » (6). Hier dient volledigheidshalve aan toegevoegd dat er wel heel wat discussie rond de naamgeving heeft plaatsgevonden, voornamelijk aan Waalse zijde. Zelfs net voor het stichtingscongres, werd nog op een vergadering van het Waals organisatiecomité door enkele politici uit de arrondissementen een naamverandering voorgesteld (zo o.m. Union i.p.v. Parti, Union nationale belge, Parti populaire et national, Union constitutionnelle populaire, Parti du Bien du Peuple, enz.). Het organisatiecomité heeft echter onmiddellijk en in al haar publikaties de naam Christelijke Volkspartij - Parti Social Chrétien gebruikt omdat deze het best de inhoud en inspiratie van de nieuwe partij dekte.

(6) R. VANDEKERCKHOVE, « Voorbereiding tot en ontstaan van de CVP » In *Veertig jaar Belgische politiek. Liber Amicorum A.E. De Schryver*, blz. 720-721.

In mei 1945 kwam men klaar met de redactie van het « Manifest der Christelijke Volkspartij » en het « Ontwerp van programma der Christelijke Volkspartij ». De inhoud van het manifest en ontwerp van programma is voldoende bekend zodat het niet nodig is er hier uitvoerig op in te gaan (7). Het belangrijkste in het manifest zijn de bepalingen i.v.m. de structurele uitbouw van de partij. Na het principe van individuele aansluiting, tevoren reeds vastgelegd in het document « Wezenlijke kenmerken van een unitaire partij », herbevestigd te hebben, wordt de vleugelvorming uitgetekend: « de eenheidspartij (heeft) twee vleugels, een Vlaamse en een Waalse, met een voorzitter voor iedere vleugel, maar alles samengesnoerd in de eenheidspartij, waarvan eenzelfde voorzitter de teugels in handen houdt ». Teneinde het « Ontwerp van programma » zijn definitieve vorm te geven, heeft het organisatiecomité kort na de publikatie ervan, studiecmissies opgericht die de ontwerp tekst verder moesten uitdiepen. Deze commissies hebben mede de teksten van het stichtingscongres helpen voorbereiden en hebben samen met het opgerichte Studieu Documentatiecentrum het Kerstprogramma ontworpen.

Van zodra de structuur en het voorlopig programma van de partij was vastgelegd, diende gezorgd voor nieuwe en dynamische kaders, die op arrondissementeel en plaatselijk vlak de partijwerking konden organiseren. De belangrijkste maar ook moeilijkste taak van het organisatiecomité was de arrondissementele uitbouw van de partij. Een partij zonder kaders en zonder een goede plaatselijke werking is immers geen lang leven beschoren. Deze taak heeft dan ook zeer veel aandacht gekregen van het organisatiecomité. Twee tot driemaal per week werd hiervoor vergaderd, het Vlaams en Waals organisatiecomité in afzonderlijke vergaderingen terwijl de coördinatie gebeurde in een gezamenlijke vergadering van beide comités.

De taak van de twee organisatiecomités werd uiteraard bemoeilijkt door de discontinuïteit in de werking van de kaders van de oude katholieke partij ten gevolge van de oorlog. De brede partijwerking was begrijpelijkerwijze stilgevallen. Een aantal kaderleden hadden de oorlog niet overleefd, anderen hadden geen zin of tijd meer om politiek actief te zijn. Het organisatiecomité heeft wel veel medewerking verkregen van de sociale organisaties. Een aantal leiders van deze organisaties waren trouwens van nabij betrokken bij de voorbereiding van de partij en actief in het organisatiecomité. Zij hebben hun leden aangezet om actief lid te worden van de nieuwe partij. Even belangrijk als de steun van voor-aanstaanden uit de sociale organisaties was de enthousiaste medewerking van een groot aantal jongeren, die voor een belangrijk deel uit vroegere

(7) Zie M. VAN DEN WIJNGAERT, *Ontstaan en stichting van de CVP/PSC*, Antwerpen, 1976, blz. 77-90.

katholieke jeugdorganisaties kwamen en die zich nu politiek wensten te engageren. Verder werd met groot succes beroep gedaan op de groep militante jongeren, die zich rond « Het Westen » en « La Relève » geschaard hadden (R. Houben, W. Leën, A. De Clerck, J. Staels, J. Van Bilzen, J. De Saeger, R. Van Elslande als belangrijkste vertegenwoordigers van « Het Westen ». Voor de groep rond « La Relève » dienen zeker J. Michiels, R. Scheyven en A. Gilson vermeld). De actie en stuwkracht die van deze jongeren is uitgegaan, is nauwelijks weer te geven. Zij zochten allen naar een nieuw politiek leefmilieu, naar nieuwe vormen om de samenbundeling van goede wil, dynamisme, staatsburgerlijke toewijding van ouderen en jongeren te bevorderen, zij wilden een nieuwe geest in het land doen ontstaan en sterke geleidingen geven aan een vernieuwde politieke organisatie.

Praktisch gingen de organisatiecomités als volgt te werk. In de arrondissementen werden meestal op initiatief van de nationale organisatiecomités, voorlopige organisatiecomités opgericht. Elk lid van het nationaal organisatiecomité spande zich in om in zijn arrondissement of provincie een werking tot stand te brengen. Op de vergaderingen van het nationaal organisatiecomité werd regelmatig verslag uitgebracht over de stand van zaken in de verschillende arrondissementen. De nationale organisatiecomités gaven richtlijnen aan de voorlopige arrondissementele comités. Deze moesten in elke gemeente van hun arrondissement een afdeling oprichten. Elke afdeling stelde een voorlopig bestuur samen dat de leiding van de afdeling waarnam tot het moment dat een regelmatig samengeroepen vergadering van de leden een statutair bestuur kon samenstellen. Vervolgens moest de vorming van arrondissementele bestuursorganen voorbereid worden. In de richtlijnen werd o.m. gesteld dat in de voorlopige arrondissementele organisatiecomités geen parlementsleden van het Blok der Katholieken mochten zetelen. Het nationaal organisatiecomité beval niettemin de oprichting aan van « contactcommissies » waarin de nieuwe partijkaders en de parlementsleden van het Blok mekaar ontmoetten. Trouwens, een dergelijke contactcommissie bestond ook op nationaal vlak.

Begin juli 1945 was de uitbouw van de partij ver genoeg gevorderd om definitief te starten met de ledenwerving.

Een ander probleem dat zich stelde was het opmaken van de statuten van de nieuwe partij. Voornamelijk in de voorlopige arrondissementele comités deed de nood aan statutaire regels zich sterk aanvoelen. Met het opmaken en de redactie van de statuten hebben voornamelijk R. Vanderkerckhove, de secretaris van het Vlaams organisatiecomité, en P.W. Segers zich ingelaten.

Meteen kon de voorbereiding gestart worden van het stichtingscongres. Op de vergadering van het nationaal organisatiecomité van 13 juni 1945 werd beslist dit congres op zaterdag 18 en zondag 19 augustus te organiseren.

3. *Het stichtingscongres van de CVP-PSC.*

In de Egidiumzaal te St. Gillis-Brussel kwamen op 18-19 augustus 1945 afgevaardigden uit alle voorlopige arrondissementele organisaties samen om het ontwerp van programma en structuur van de nieuwe partij te bespreken en tot verkiezing van de bestuursfuncties over te gaan.

Vanwege het nationaal organisatiecomité kreeg E. de la Vallée Poussin de opdracht een werkschema voor het congres uit te werken. In samenspraak tussen het Vlaams en Waals organisatiecomité besliste men de binnenlandse politiek van België, de buitenlandse politiek van België en de werking van de arrondissementele organisatiecomités te behandelen. Tevens werd beslist dat de CVP en de PSC afzonderlijk zouden vergaderen. Zondagnamiddag zouden dan de twee vleugels in gemeenschappelijke vergadering samenkomen om de eerste algemene voorzitter en de nationale comités van de partij te verkiezen. Tevens diende vooraf bepaald wie tot het congres uitgenodigd zou worden en wie stemrecht zou hebben. Aangezien in heel wat arrondissementen nog geen statutaire kaders bestonden en in andere de voorlopige statutaire regelen niet of slechts gedeeltelijk van toepassing waren, was het organisatiecomité genoodzaakt overgangsmaatregelen te nemen. Deze bepaalden dat het aantal afgevaardigden, in verhouding diende te staan tot het aantal stemmen op de lijst van de Katholieke Partij van het arrondissement bij de verkiezingen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers in 1932. Daarnaast werd ook de mogelijkheid opengelaten voor het arrondissementeel organisatiecomité om zelf uit te maken wie als afgevaardigden op het congres zouden optreden. Er werd aan deze comités bovendien de raad gegeven bij hun keuze te zorgen voor een evenwichtige vertegenwoordiging van de sociale groepen en regio's.

Zaterdag 18 en zondag 19 augustus had dan onder zeer grote belangstelling in de Egidiumzaal te St. Gillis-Brussel het stichtingscongres plaats. Op zaterdag 18 augustus vond eerst een voorbereidende vergadering plaats tijdens dewelke de principes die aan de grondslag lagen van de nieuwe partij herhaald en uitgelegd werden. Nadien vergaderden de Vlaamse en Waalse vleugel in aparte commissies. De belangrijkste activiteiten hadden op zondag 19 augustus plaats wanneer de werking en de organisatie van de partij aan bod kwamen. Het Vlaams en Waals organisatiecomité brachten op hun respectieve vergaderingen verslag uit over hun werkzaamheden. Aan Vlaamse zijde zat F. van der Straten Waillet de ver-

gadering voor, hierin bijgestaan door R. Vandekerckhove. P.W. Segers trad op als verslaggever. Aan Waalse zijde zat E. de la Vallée Poussin de vergadering voor, geassisteerd door D. Lamalle. A. Ranwez, een actief lid van het Waals organisatiecomité trad op als verslaggever. Zowel P.W. Segers als A. Ranwez benadrukten de belangrijke rol van een aantal vooraanstaanden uit het Katholiek Blok (o.m. A. Verbist en E. De Bruyne) bij de partijhervorming en -vernieuwing. Doordat zij er zich van bewust waren dat een voortzetting van de standenfederatie niet langer meer mogelijk was en aanvaard zou worden, hebben zij de weg vrijgemaakt voor de nieuwe partij. De verslaggevers beklemtoonden verder de christelijke grondslag van de partij. P.W. Segers voegde eraan toe dat de nieuwe partij het tehuis moest zijn voor alle christelijke sociale organisaties, onderwijsinrichtingen en caritatieve werken. Tevens onderstreepte hij dat de benaming « katholieke partij » werd opgegeven « omdat wij geen verwarring wensen met katholieke kerk, katholieke actie of katholiek geloof. Waar het niet gaat om grondstellingen aan te nemen in het licht van katholieke beginselen en louter oplossingen van technische politieke aard gevergd worden zullen wij nooit beroep doen op het katholiek geweten ». De nieuwe partij « is een partij van het algemeen welzijn doch zal niettemin op de eerste plaats haar macht en invloed aanwenden voor de verdediging van de economisch zwakkeren. De tijd die aanbreekt wordt de tijd van de verheffing van de eenvoudige man ». Hier kan nog eens de grote verdienste van P.W. Segers onderstreept worden om aan de nieuwe partij een soliede grondslag te geven door bij de voorbereiding van de CVP zijn gezag in de schaal te werpen. A. Ranwez ging nader in op de vleugelvorming in de nieuwe partij. Omwille van de Belgische realiteit, kan in de eenheidspartij slechts één onderscheid aanvaard worden, een onderscheid gefundeerd op het bestaan van de twee taalgemeenschappen in België. Daarom dient de partij samengesteld uit twee vleugels, met een algemeen voorzitter en twee ondervoorzitters, één voor elke vleugel. De Vlaamse en Waalse vleugel wordt samengesteld uit elk 12 leden, die deel uitmaken van het Nationaal Comité van de partij. Op deze wijze, aldus A. Ranwez, zal er gelijkheid bestaan en kan op voet van gelijkheid gediscussieerd en beslist worden. Aangezien in het Nationaal Comité Vlamingen en Walen op voet van gelijkheid vertegenwoordigd werden, kon er ook geen sprake zijn van een Vlaamse of Waalse politiek.

In de namiddag werd de Algemeen Voorzitter verkozen — die voortaan Nationale Voorzitter zou heten — en de leden van het Nationaal Comité. Voor de CVP werden verkozen: P.W. Segers (voorzitter), M. Vandekerckhove, J. De Schuyffeleer, A. Verbist, F. Van der Straten Waillet, G. Mullie, J. Gruyters, G. Van den Daele, L. Moyersoën, A. De Teye, M. De Riemaecker-Legot en A. De Vleeschouwer. Voor de PSC werden

verkozen : A. Roberti (voorzitter), O. Behogne, P. Struye, E. de la Vallée Poussin, L. Hardy, J. Meurice, Ch. de Limburg Stirum, A. Ranwez, C. Lohest, J. Michiels, J. Descamps en J. Pholien.

Met dit congres was de CVP-PSC officieel gesticht. Voor de voorzitter van de nieuwe partij was er belangrijk werk in het vooruitzicht. In de eerste plaats diende ervoor gezorgd te worden dat de bezieling en de vernieuwingsdrang die bij de voorbereiding en de stichting van de CVP-PSC tot uiting was gekomen, niet verloren zouden gaan. De eerste naoorlogse parlementsverkiezingen zouden in dit opzicht een belangrijke test zijn. Organisatieel moest nog heel wat arbeid geleverd worden, vooral dan op arrondissementeel vlak. Ook het programma van de nieuwe partij diende nog verder uitgewerkt te worden. In de tweede plaats kondigde zich een moeilijke periode aan in de binnenlandse politiek van ons land. Het probleem van de terugkeer van Leopold III naar België was op het ogenblik van de stichting van de CVP-PSC al gesteld en zou de politieke agenda tijdens de volgende jaren beheersen. Maar dat was zeker niet het enige probleem. Iedereen was er zich van bewust dat met het einde van W.O. II een belangrijke periode van sociale en economische hervormingen was aangebroken.

II. Het voorzitterschap van de CVP-PSC 1945-1949.

Terwijl de rol van de voorzitters van de KVV en PCS beperkt was tot het voorbereiden en leiden van niet zo talrijke samenkomsten en het oplossen van geschillen, voornamelijk bij verkiezingen, tussen de standsorganisaties, had de CVP-PSC-voorzitter een gans andere opdracht. De voorzitter was eerst een leider en een animator, permanent in contact met de twee ondervoorzitters en de algemene secretarissen. Hij zat de gewone wekelijkse vergaderingen, naast de buitengewone, van het Nationaal Comité voor. Bovendien had hij zijn rol in het parlement te vervullen als lid van de Kamer en de parlamentsfractie. Vaak ging hij ook ledenvergaderingen in de arrondissementen bijwonen en moest er het woord voeren. Niet als een dictator, maar als de leider van het Nationaal Comité, als vertolker van de partijidealen en als doordrijver van eisen en van doeleinden bij het zoeken naar oplossingen voor actuele problemen moest de voorzitter voor- gaan en de richting aanwijzen. Dat voor wat zijn interne partijfuncties betreft. Extern trad hij naar voren bij regeringsmoeilijkheden en kabinetsvorming waarbij hij als bemiddelaar kon tussenkomen, door het staatshoofd werd geraadpleegd, eventueel met een informatieopdracht belast. Ontmoetingen met voorzitters van de andere partijen grepen, volgens de omstandigheden, in of buiten het parlement plaats. Uitzonderlijk kon het gebeuren dat CVP-PSC-voorzitter een wetsvoorstel met een andere partij-

voorzitter indiende. Met de eerste minister en ministers al of niet behorend tot de CVP-PSC, werd regelmatig een onderwerp of probleem besproken. Als voorzitter van een nieuwe partij, lag mijn taak in de eerste plaats op intern vlak, dat van de partijwerking en -organisatie.

1. *De verkiezing tot partijvoorzitter.*

De verkiezing van de eerste nationale voorzitter van de CVP-PSC vond plaats op het oprichtingscongres. De kandidatuur werd door de besturen van de twee vleugels voorgesteld aan de afgevaardigden van de voorlopige arrondissementele comités, die daarna tot de verkiezing overgingen.

In hetgeen voorafging is reeds vermeld dat ik door leden van het voorlopig organisatiecomité was aangezocht om het voorzitterschap van dit comité waar te nemen. Tevens liet men verstaan dat er in het comité al een consensus was gegroeid rondom mijn persoon voor de functie van partijvoorzitter. Het voorzitterschap van het voorlopig organisatiecomité heb ik niet kunnen waarnemen om redenen hoger vermeld (lidmaatschap van de Belgische delegatie voor de ondertekening van het UNO-handvest). Hier dient onmiddellijk aan toegevoegd dat ik op dat ogenblik, om persoonlijke en familiale redenen, nog niet was ingegaan op het eerste verzoek van het voorlopig organisatiecomité. Ook t.a.v. een mogelijke kandidatuur voor het voorzitterschap van de partij had ik heel wat reserves. Kort voor mijn afreis naar de Verenigde Staten waren deze reserves zelf veranderd in een resolute weigering. De reden daarvan was dat mij door een paar leden van het voorlopig comité was medegedeeld dat uit een bepaalde hoek bezwaar tegen mij werd geuit. In die omstandigheden was ik geenszins bereid mijn kandidatuur te stellen voor het voorzitterschap van de CVP-PSC. Bij mijn terugkeer uit de Verenigde Staten bleek dit incident volledig gesloten en ontving ik een brief van P.W. Segers en R. Vandekerckhove waarin ze hun verzoek herhaalden. Ik liet hen weten kandidaat te zijn voor het partijvoorzitterschap op voorwaarde dat er voldoende garanties aanwezig waren voor een grondige vernieuwing van de partijorganisatie, -kaders en -mandatarissen. Een overzicht van de stand van de besprekingen in het voorlopig organisatiecomité gaven mij in deze de nodige geruststelling.

De voorlopige statuten bepaalden dat de voorzitter voor de duur van één jaar werd verkozen. Mijn mandaat werd driemaal hernieuwd (op het congres van 13 en 14 juli 1946 (8), het congres van 5 en 6 juli 1947 en het congres van 19 en 20 juni 1948). Na mijn herverkiezing in 1948 heb ik de partijinstanties medegedeeld dat ik mij op het eerstvolgende

(8) Hier weze vermeld dat de nationale statuten van de CVP-PSC goedgekeurd werden door het nationaal congres van 13-14 juli 1946.

congres niet meer verkiesbaar zou stellen. Ik was de mening toegedaan dat na 4 jaar de leiding van de partij te hebben waargenomen, de tijd voor een aflossing gekomen was. F. van der Straten Waillet werd op het congres van 26 en 27 november 1949 tot nieuwe voorzitter van de partij verkozen.

2. *De taak van de partijvoorzitter.*

In tegenstelling tot de vooroorlogse politieke standenfederatie was de CVP-PSC een zelfstandige organisatie met leidinggevende bestuursinstanties en met eigen diensten en werkmethodes. Voor de voorzitter van de nieuwe partij was de belangrijke taak weggelegd de nieuwe structuren ook waar te maken en de inwendige politieke organisatie gestalte te geven. Niet minder belangrijk was zijn taak het voorlopig programma van de partij, zoals vastgelegd in het « Ontwerp van programma » en het « Manifest der Christelijke Volkspartij » verder uit te diepen tot een volwaardig programma. De uitwerking van dit programma drong zich op omwille van de nakende parlementsverkiezingen waarbij de CVP-PSC zich voor het eerst aan het kiezerskorps zou voorstellen en aan haar oordeel zou onderworpen worden. Op het ogenblik van haar oprichting maakt de CVP-PSC geen deel uit van de regeringscoalitie. Ondanks de grote overwinning van de CVP-PSC bij de eerste naoorlogse parlementsverkiezingen van 17 februari 1946, bleef de partij van regeringsdeelname verstoken tot in maart 1947. Van de regering Spaak II (20 maart 1947-27 juni 1949) maakten voor het eerst CVP-PSC-ministers deel uit. Ondanks de scherpe tegenstelling die tussen de regeringspartijen bestonden over het probleem van de terugkeer van Leopold III naar België, heeft deze BSP-CVP-coalitie, in het bijzonder op sociaal-economisch gebied, belangrijke resultaten geboekt.

a) *De leiding van de partij.*

Inzake de partijstructuren wilde de CVP-PSC breken met de vooroorlogse katholieke partij. Aan de partij als organisatie werd daarom een gans nieuwe structuur gegeven met als bedoeling de bespreking van het programma, van de politieke evolutie en van de partijlijn binnen de partij te doen plaats vinden en niet meer, zoals dat tijdens het interbellum het geval was, binnen de standsorganisaties.

De nationale leiding van de partij werd uitgeoefend door het Nationaal Comité, de Partijraad en het Congres.

Het Nationaal Comité was aanvankelijk samengesteld uit de nationale voorzitter, 20 verkozen leden (10 voor elke vleugel) en 4 gecoöpteerde leden (2 voor elke vleugel). De Vlaamse en Waalse vleugel kozen uit hun

groep telkens een ondervoorzitter. De ondervoorzitter die behoorde tot de andere taalgroep dan deze van de nationale voorzitter was eerste ondervoorzitter en voorzitter a.i. van de partij bij een korte afwezigheid van de nationale voorzitter. Het Nationaal Comité werd in zijn taak bijgestaan door twee algemene secretarissen (1 voor elke vleugel) en een nationale schatbewaarder. Het organisatiecongres van 26 oktober 1947 voorzag in een aanvulling, m.n. de functie van nationale secretaris die dan werd vervuld door Robert Houben. Het Nationaal Comité werd in zijn opdrachten bijgestaan door het Studie- en Documentatiecentrum, belast met het documenteren van de partij en het verlenen van de nodige hulp aan de bestuursinstanties bij het op punt stellen van het partijprogramma en en wetsvoorstellen. De leiding van het Studie- en Documentatiecentrum nam deel aan de vergaderingen van het Nationaal Comité met raadgevende stem.

Ondanks de vleugelvorming was het Nationaal Comité opgevat als een unitair orgaan waarin gezamenlijk de partijstandpunten en beslissingen werden bepaald. De Vlaamse en Waalse vleugel hadden in hoofdzaak een organisatorische opdracht, nl. het aanpassen van de algemene richtlijn en de propaganda aan de specifieke vereisten van de twee taalgemeenschappen.

De Partijraad was opgevat als het verbindingsorgaan tussen de nationale partijleiding en de arrondissementele comités. Het Congres, samengesteld uit afgevaardigden van de leden, was het hoogste leidinggevende orgaan dat over het programma en de door de partij te volgen politiek moest beslissen.

Deze uitbouw van de inwendige partijorganisatie werd niet alleen ingegeven door de bekommernis om een eenheidspartij, los van de standsorganisaties — die trouwens tot de ontbinding van hun politieke comités overgingen — te creëren. Men wenste tevens de overwegende invloed die de parlamentsfracties in de vooroorlogse periode op het algemeen politiek beleid en de leiding van de partij uitoefenden, ongedaan te maken. De parlamentsleden dienden in de eerste plaats de vertegenwoordigers van de partij te zijn en als zodanig in het parlement op te treden, in overeenstemming met de beginselen en de bepalingen vastgelegd in het programma van de partij. Vandaar de geringe vertegenwoordiging van parlamentsleden in de bestuursinstanties, zowel op nationaal als op arrondissementeel niveau. Zo was het voorzitterschap van een arrondissementeel of plaatselijk comité onverenigbaar met een politiek mandaat. De eerste statuten van de partij bepaalden dat het aantal parlamentsleden in elk der beide vleugels van het Nationaal Comité niet groter mocht zijn dan 5, zodat ze over geen numerieke meerderheid zouden beschikken.

De uittekening en de aflijning van de bevoegdheden van de nationale partijinstanties is voor een groot deel op pragmatische wijze tot stand

gekomen. Om een meer efficiënte werking te verkrijgen, werden in de loop van de periode 1945-1949 enkele wijzigingen aangebracht in de samenstelling van een aantal bestuursinstanties en nieuwe organen opgericht. Onder andere een betere samenwerking tussen het Nationaal Comité en de parlementaire groepen drong zich vrij vlug op, evenals tussen de nationale partijleiding en de arrondissementele organisaties, meer in het bijzonder wanneer de CVP-PSC deel uitmaakte van de regering. Op 26 oktober 1947 wijdde de partij trouwens een speciaal congres aan de partijorganisatie. Dit congres besliste o.m. het aantal verkozen leden van het Nationaal Comité terug te brengen op 8 per taalgroep en de voorzitter plus één afgevaardigde van de parlementaire groepen van Kamer en Senaat in het comité op te nemen. Een nieuwigheid was ook de oprichting van een Bureau in het Nationaal Comité, dat de opdracht had de vergaderingen en de werkzaamheden van het Nationaal Comité voor te bereiden en te waken over de uitvoering van zijn beslissingen. Het Bureau was samengesteld uit de nationale voorzitter, de vleugelvoorzitters en twee leden van het Nationaal Comité. Algemene voorlichtingsvergaderingen werden eveneens geïntroduceerd waarop de leden van het Nationaal Comité, sommige leden van de Partijraad, de arrondissementele verantwoordelijken en de parlamentsleden actuele problemen konden bespreken.

We moeten niet verhelen dat de structurele vernieuwing beter ingang heeft gevonden op het nationale niveau dan op de arrondissementele en plaatselijke niveaus. Vele leden van het Nationaal Comité waren van nabij betrokken geweest bij de voorbereiding van de partij. Zij moesten dus niet meer overtuigd worden van de noodzaak van een eenheidspartij met een sterke nationale leiding. Het Nationaal Comité heeft tijdens de periode 1945-1949 steeds in een unitaire geest gefunctioneerd. Op het arrondissementele en vooral op het gemeentelijke niveau lag dat anders. Daar waren voortdurend tussenkomen nodig om de partijlijn te verduidelijken, om tegenkantingen onschadelijk te maken en verkeerde opvattingen uit de weg te ruimen. De plaatselijke verantwoordelijken van de sociale organisaties hielden nogal graag vast aan hun machtspositie en aan de gewoonten en praktijken van de vooroorlogse katholieke partij.

b) *Het Kerstprogramma.*

De laatste maanden van het jaar 1945 — de eerste na de stichting van de partij — werden ook gekenmerkt door de drukke arbeid van een aantal commissies die het basisprogramma verder dienden uit te werken en aan te vullen tot een volledig handboek van wat de CVP-doctrine in het brede staatsleven en aan de staatsburger wilde brengen.

Het werk van deze commissies van het Studie- en Documentatiecentrum, onder de bevoegde en toegewijde leiding van P. Wigny en R. Houben werd stuksgewijs aan het Nationaal Comité voorgelegd. De wisselwerking van gedachten, vragen en kritiek op de ontwerpen door leden van het Nationaal Comité, de daaropvolgende verantwoording, reacties en beschouwingen van de leden van het Centrum, de talrijke amendementen die heen en weer gingen, hebben de inhoud van de politieke filosofie verduidelijkt, het programma verhelderd, de CVP-leer verrijkt. De mutuele beïnvloeding van het Centrum en het Nationaal Comité heeft geleid tot de tekst van het Kerstprogram. Als eigentijds politiek-programmatisch document, genaamd naar de feestdag waarop de laatste drukproef werd nagezien, blijft het Kerstprogram een trouwe getuigenis van wat de nieuwe partij zich voorstelde te doen.

De titel van het programma liet aan duidelijkheid niets te wensen over: « België moet wederopgebouwd worden. Wie zal de bouwmeester zijn? - Les chantiers sont ouverts? Quel sera l'architecte? ». Het is de bedoeling niet van deze bijdrage — binnen dit korte bestek zou het trouwens niet mogelijk zijn — uitvoerig het Kerstprogramma te ontleden. Toch deze opmerking. Bij een lezing van het programma treft, gezien op bijna 40 jaar afstand, het vooruitstrevend karakter van een aantal programmapunten, voornamelijk m.b.t. de sociaal-economische politiek, de politieke hervormingen en de verhouding Vlamingen-Walen. Met dit programma was de partij uitstekend gewapend voor de eerste naoorlogse parlementsverkiezingen in februari 1946.

c) *De parlementsverkiezingen van 17 februari 1946.*

Als voorzitter van een nieuwe partij voelde ik mij tot aan de eerste naoorlogse parlementsverkiezingen in een oncomfortabele positie. Voor de CVP-PSC stelde zich immers een bijzonder probleem, nl. dit van de verhouding van de nieuwe partij en haar afdelingen tot de parlementsleden van het Blok der Katholieken. Zolang er geen nieuwe parlementsverkiezingen georganiseerd werden, bleven de parlementsleden van het Blok hun mandaat behouden. Ondertussen was evenwel het Directorium van het Blok ontbonden en de CVP-PSC opgericht. In het parlement zaten dus parlementsleden zonder partijsteun — en waarvan een aantal actief hadden meegewerkt aan de voorbereiding van de CVP-PSC — terwijl de nieuwe partij geen parlementaire vertegenwoordigers had. Dit probleem werd ten dele opgelost door de oprichting van een contactcommissie, op nationaal en op arrondissementeel vlak, die de contacten tussen de CVP-PSC en de parlementsleden van het Katholiek Blok dienden te onderhouden. Het Nationaal Comité heeft er steeds over gewaakt deze contacten, naar buiten toe, tot een minimum te beperken. Zo wou men voorkomen

dat de nieuwe partij te sterk vereenzelvigd zou worden met de vooroorlogse katholieke partij.

Aan deze situatie kwam een einde met de parlementsverkiezingen van 17 februari 1946. De regering van nationale eendracht, waarin alle partijen vertegenwoordigd waren, was sedert 2 augustus 1945 vervangen door een coalitie van socialistische, liberale, communistische en UDB-ministers. De katholieke ministers hadden, wegens de Koningskwestie, de regering Van Acker verlaten. Begin januari 1946 werd het duidelijk dat deze regering niet lang meer zou standhouden. De arrondissementele CVP-hoofdbesturen werden door het Nationaal Comité op de hoogte gesteld van de meer dan waarschijnlijk nakende ontbinding van de Kamers en dat zij de parlementsverkiezingen moesten voorbereiden. Op deze wijze werden de partijkaders niet verrast door het Besluit van de Regent waarbij voor het eerst sedert februari 1939 parlementsverkiezingen zouden gehouden worden.

Het was de uitdrukkelijke bedoeling van de partijleiding om bij deze verkiezingen tot een grondige vernieuwing van de parlementaire vertegenwoordiging van de katholieke rechterzijde over te gaan. Als streefdoel stelde het Nationaal Comité voorop dat 2/3 van de kandidaten nieuwe kandidaten dienden te zijn. De toepassing van het verkiezingsreglement dat het Nationaal Comité aan de arrondissementen verstrekte, is niet overal rimpelloos verlopen. Er waren plaatselijke tegenkantingen, parlementsleden van het Blok die niet graag afstand deden van hun positie; maar er waren er ook die zich vrijwillig terugtrokken, terwijl anderen actief aan de vernieuwing meewerkten.

De verkiezingen van 17 februari 1946 zijn een groot succes geworden voor de CVP-PSC. Het resultaat overtrof onze stoutste verwachtingen. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers behaalde de CVP-PSC 92 op 202 zetels (tegenover 73 in 1939 en 63 in 1936), in de Senaat 83 op 167 zetels (tegenover 62 in 1939 en 57 in 1936). De CVP-PSC was de grootste partij. Bij ons intreden in het parlement, riep P.H. Spaak uit: « Quelle forêt noire ! ». Even belangrijk als dit resultaat was de gerealiseerde vernieuwing: meer dan 2/3 van de verkozen parlementsleden waren nieuwkomers. Het dient erkend dat het succes van de CVP-PSC bij deze verkiezingen niet alleen toe te schrijven was aan de grote aantrekkingskracht van haar programma en de vernieuwing van haar kandidaten maar ten dele ook aan de bijzondere politieke omstandigheden van dat ogenblik. Met haar standpunt in de Koningskwestie trok de CVP-PSC ongetwijfeld heel wat kiezers aan van de liberale partij, waarvan de leiders zich hadden uitgesproken tegen de terugkeer van Leopold III, terwijl ze ook geen concurrentie hoefde te duchten van een Vlaamsnationale partijformatie. Deze factoren speelden ook een rol bij de volgende parlementsverkiezingen

van 1949 en 1950. Nadien is de CVP-PSC teruggevallen op haar natuurlijk kiezerskorps.

d) *De CVP-PSC in de oppositie.*

Onmiddellijk na de verkiezingen van 17 februari 1946 belastte de Prins Regent mij met een informatieopdracht. Indien ik mij niet vergis, is een dergelijke opdracht nooit te beurt gevallen aan de voorzitter van de vooroorlogse katholieke partij. De besprekingen die ik voerde met vooraanstaanden van alle partijen hadden enkel tot doel een overzicht te verkrijgen van de voornaamste vraagstukken die zich voor het land stelden en juist te bepalen welke conclusies de onderscheiden partijen uit de verkiezingen trokken. Deze informatieronde maakte vlug duidelijk dat de socialisten, voornamelijk onder druk van de communisten — die bij de verkiezingen van 17 februari 1946 aanzienlijke zetelwinst hadden geboekt — niet bereid zouden zijn een regering te vormen met de CVP-PSC. Nochtans, een coalitie zonder de CVP-PSC zou in een bijzonder weinig comfortabele positie moeten regeren. De CVP-PSC had immers in de Senaat op één zetel na de volstreekte meerderheid. Zonder de CVP-PSC kon dus geen stabiele meerderheid gevormd worden.

Na deze informatieronde besliste de Prins Regent mij een onderhandelingsopdracht — en geen formatieopdracht — te geven, wat een nieuwigheid was, om te onderzoeken welke mogelijkheden aanwezig waren voor de vorming van een coalitie met de drie traditionele partijen en het terrein af te bakenen voor een regeringsprogramma. Hiertoe legde ik aan de socialistische en liberale partij een beknopt 15-punten programma voor waarin de klemtoon lag op de sociaal-economische politiek. De voorstellen inzake sociale en economische politiek bleken geen hinderpaal te zijn voor een mogelijke regering van nationale unie, wel het programma-punt waarin gesteld werd dat gezocht zou worden naar « een formule tot raadpleging der Belgen over de Koningskwestie ». Gezien de weigering van de socialistische partij om hierover te praten, verkeerde ik in de onmogelijkheid om een regering van nationale unie te vormen.

De Prins Regent hiervan in kennis gesteld, ontlastte mij van mijn onderhandelingsopdracht en stelde P.H. Spaak aan als informateur. P.H. Spaak slaagde er evenmin in een regering op de been te brengen. Na zijn mislukking, verzocht de Prins-Regent mij een regering te vormen. Onmiddellijk heb ik de Prins Regent geantwoord dat een dergelijke opdracht weinig zinvol was omwille van de frontvorming van de socialisten, liberalen en communisten tegen de CVP-PSC. De mogelijkheid om een homogene minderheids-CVP-PSC-regering te vormen wenste ik evenmin te onderzoeken, en was ook niet wenselijk gezien de zware problemen waarmee het land geconfronteerd werd. Ik heb de formatieopdracht dan ook niet

aanvaard. P.H. Spaak werd dan als formateur aangesteld en zou op 13 maart 1946 een homogeen socialistische minderheidsregering tot stand brengen die evenwel in het parlement nog dezelfde dag struikelde. Tijdens het investituurdebat stemden de CVP-PSC-parlementsleden tegen de regering-Spaak omdat een sterke regering, die kon steunen op een ruime parlementaire meerderheid, nodig was. Een sterke regering is een eis van een democratisch parlementair regime. Men mag de wil van de kiezers van één partij immers niet in de plaats stellen van de wil van de meerderheid van de kiezers.

Opnieuw belastte de Prins Regent mij met een informatieopdracht. De socialisten wijzigden hun houding niet zodat een regering van nationale unie of een CVP-BSP-regering uitgesloten bleef. Na mijn informatieopdracht stelde de Prins Regent A. Van Acker aan tot formateur. A. Van Acker vormde een regering van socialisten, liberalen en communisten. De cohesie in deze coalitie was zo gering dat zij slechts enkele maanden standhield en op 10 juli 1946 haar ontslag aanbood. C. Huysmans vormde dan een regering met dezelfde partijen en grotendeels met dezelfde ministers. De moeilijkheden die hij evenwel ondervond om deze regering tot stand te brengen waren al een voorteken van haar wankele positie. In maart 1947 viel deze regering uiteen. Op 20 maart 1947 vormde P.H. Spaak een CVP-BSP-regering, de eerste regering na de verkiezingen van 17 februari 1946 die kon rekenen op een ruime parlementaire meerderheid. De na deze verkiezingen door de linkse partijen voorspelde honderd jaren durende oppositie van de CVP-PSC, duurde dus welgeteld 13 maanden.

Dat de CVP-PSC tot maart 1947 in de oppositie zat, belette haar parlementsleden niet een grote activiteit aan de dag te leggen. Meer dan dertig wetsvoorstellen werden in Kamer en Senaat neergelegd waarvan de meeste tijdens de eerste regeringsperiode kracht van wet verwierven. Hiermede toonden de mandatarissen van de partij hun vastberaden wil om het CVP-PSC programma ook daadwerkelijk te realiseren. En in plaats van in verspreide slagorde op te treden, zoals dat zo vaak gebeurde in de vooroorlogse periode, handelden de CVP-PSC-parlementsleden ook in het parlement als de vertegenwoordigers van één partij.

e) *De CVP-PSC in de regering Spaak-Eyskens (20 maart 1947-27 juni 1949).*

Tengevolge van het ontslag van de communistische ministers, viel de regering Huysmans op 11 maart uiteen. De Prins-Regent ontving de daaropvolgende dagen de voorzitters van alle partijen. Nadat F. Van Cauwelaert een aanbod van de Regent om een regering te vormen had afgewezen, werd P.H. Spaak belast met deze opdracht.

P.H. Spaak had aanvankelijk de bedoeling een vierledige regering (socialisten-liberalen-communisten-CVP-PSC) te vormen en onderhandelde hierover, telkens afzonderlijk met vertegenwoordigers van de vier partijen. Van de CVP-PSC-delegatie maakten deel uit: A.E. De Schryver, G. Eyskens, P. Struye, P.W. Segers en A. Roberti. Omtrent het door de formateur voorgestelde programma i.v.m. de sociale, economische en financiële vraagstukken was er tussen de CVP- en BSP-onderhandelaars een vrij grote eensgezindheid (9). Liberalen en communisten gingen, om uiteenlopende redenen, hiermede niet akkoord. In de CVP en BSP stemde men in met een tweeledige regering zodat niets meer een BSP-CVP-coalitie in de weg stond, alhoewel over de Koningskwestie geen fundamentele overeenkomst kon bereikt worden. Beide partijen bleven in deze kwestie op hun standpunt. In de regeringsverklaring werd gezegd dat de regering er zich van bewust was, « dat zij als plicht heeft een overeenkomst tussen de partijen te bevorderen om tot een oplossing te geraken die slechts in de eerbiediging onzer instellingen denkbaar is ». De Koningskwestie kon dus niet opgelost worden maar het heeft de regering niet belet belangrijke sociale en economische hervormingen door te voeren.

Van de regering Spaak-Eyskens maakten 9, overwegend jonge en nieuwe CVP-PSC-ministers deel uit. De partijstatuten bepaalden dat leden van het Nationaal Comité die een ministeriële functie opnamen, ontslag dienden te nemen uit het comité. Deze bepaling was ingegeven door de overweging dat een partij en een regering twee verschillende en autonome instellingen zijn, die onafhankelijk van mekaar moeten functioneren. Een sterke collusie tussen een partij en een regering is niet wenselijk. Een regeringscoalitie heeft immers een programma dat niet het programma van één partij is. Van een participatieve besluitvorming was dan ook geen sprake.

De belangrijkste realisaties van de regering Spaak-Eyskens waren haar zgn. structuurhervormingen: de publiekrechtelijke organisatie van het bedrijfsleven door de wet tot oprichting van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de bedrijfsraden en de ondernemingsraden, waardoor de arbeiders medezeggenschap verwierven op sociaal-economisch vlak. Andere voorbeelden van het sociaal progressief programma van de regering, waren de maatregelen i.v.m. de familiale politiek, de sociale voorzorg, de gezins- en huisvestingspolitiek en volksgezondheidspolitiek. Uit deze periode dateert eveneens de oprichting van het zgn. Harmel-centrum belast met de studie van de Vlaams-Waalse vraagstukken, en de toekenning van het

(9) Inzake het probleem van het vrij technisch onderwijs, waarvoor de CVP-PSC ruimere subsidies vroeg, verliepen de onderhandelingen minder vlot. Op een bepaald ogenblik zag er het zelfs naar uit dat hierover geen overeenstemming zou bereikt worden. Nadat ik aan de formateur een opschorting van de onderhandelingen vroeg voor een afzonderlijke vergadering van de CVP-PSC-delegatie, kon ik mijn partijgenoten overtuigen de voorrang te geven aan het sociaal-economisch programma en op onderwijsgebied voorlopig het status quo te aanvaarden.

stemrecht aan vrouwen. Inzake buitenlandse politiek opteerde de regering ondubbelzinnig voor het Westers bondgenootschap. Het Belgisch voorbeeld de communisten uit de regering te verwijderen, werd spoedig gevolgd door Frankrijk en Italië, waardoor het sluiten van heel wat internationale pacten en verdragen mogelijk werd (o.m. Marshall plan, Pact van Brussel, NAVO).

Niet alleen zijn de omstandigheden waarin het land, het parlement en de regering in de eerste jaren na het beëindigen van de oorlog in mei 1945 in Europa functioneerden, zeer verschillend van de toestanden tijdens de vooroorlogse periode, ook de politieke partijen vertoonden een ander uitzicht. Men doet de waarheid geen onrecht aan als men stelt dat de CVP-PSC door haar politieke inhoud en organisatie zich meer onderscheidt van het Katholiek Blok van 1936-1940, als de socialistische en liberale partij van haar voorgangers uit dezelfde periode.

Op haar stichtingscongres van 17-18 augustus 1945 diende de CVP-PSC zich bij de Belgische bevolking aan als een nieuwe, dynamische politieke formatie. De nieuwe partij, de resultante van de werkzaamheden en ideeën van tot diverse middens behorende personen, verschilde, zowel qua programma als structuur, grondig van de vooroorlogse katholieke partij. De CVP-PSC was unitair, gedeconfessionaliseerd, sociaal progressief en stond onder leiding van een gecentraliseerd bestuur.

In tegenstelling tot de Katholieke Unie en het Blok der Katholieken waarvan het voorzitterschap een symbolische functie was, trad de voorzitter van de CVP-PSC op als de eerste vertegenwoordiger van de partij, zowel binnen als buiten de partij. De partijvoorzitter was tevens de verantwoordelijke voor de dagelijkse leiding van de partij, in permanent contact met de twee ondervoorzitters en de leden van het Nationaal Comité.

Niet alle verwachtingen en mogelijkheden die de nieuwe partij in zich hield zijn tijdens de daaropvolgende jaren gerealiseerd. Door omstandigheden waarop de partij geen greep had, is men op bepaalde ogenblikken verplicht geweest een andere oriëntatie in te slaan. Niettemin heeft de CVP-PSC tijdens haar beginjaren, meer dan later, gewerkt volgens de principes en in de geest die haar stichters voor ogen hadden. De CVP-PSC was een nieuwe partij maar ontsnapte niet volledig aan de tradities in en de gewoonten van de vooroorlogse katholieke partij. P. Harmel heeft dit eens heel kleurrijk als volgt uitgedrukt: « Il serait plus juste de dire que le PSC est une métamorphose, au sens biologique du mot, du parti catholique. C'est un être nouveau, entièrement différent, qui apparaît à l'existence avec d'autres organes, d'autres buts, d'autres possibilités, mais qui se situe dans la ligne du premier : comme le papillon, cet être qui vole — si l'on me permet cette comparaison — se situe dans la ligne de la chenille, cet être qui rampe ».

